

ח'אלד ג'בראן

שמות אשר אינם מדירים שינה מעיניו של אף אחד

איני מבין בפוליטיקה ואף אין לי דעה בנוגע לצפונות הסכם טאאף. אינני מכיר פתרונות לסגולות המקננות בין שורותיו. אי הידיעה עשויה להפוך לנוחות, לפעמים.

אינני דיפלומט שעליו לגבש עמדה כלשהי ביחס לגורל הח'ליפות. אין לי שום מושג מה אפשר ומה אסור לומר בגלוי או בהסתר. אין לי שום שיטה לכסות על הכעס בידידות. איני יודע כיצד להפוך צעקה ללחישה או סטירה ללטיפה. אי הידיעה עשויה להפוך לסליחה, לפעמים.

אינני דתי. מעולם לא ידעתי את אלוהים מקרוב, ואף לא הבנתיו מרחוק. אני רוחש לו הערצה בעבור כמה מיצירותיו ומגנה אותו על הדרכים בהן נבחרים ברואיו. הוא מחליף אתי איומים וצפייה דרוכה. אי הידיעה עשויה להידמות ככפירה, לפעמים.

אין לי דרכון זר, ולא הזדמן לי לבקר בלבנון מעולם. לא היה לי העונג לפקוד את מלון "בריסטול", לא ידעתי את הנאת חיבוקה של האהובה מול סלע אלרושה, לא גמלתי לפי חסד במאכלי אלכרדוני ולא לגמתי אספרסו ברחוב מונר.

אינני פילוסוף שמשתעשע בפילוג רעיוני כלשהו על ציר הזמן או העשן בין אלפאכהאני, ראס ביירות וגלרי סמעאן. איני שולט בצרפתית כדי להתחרות עם הלבנונים על צירפותם לכל מה שנראה ומה שלא נראה. זמן רב ניסיתי לבטא את השם "פְּיִיר" כמותם, שכן הם מבטאים אותו בצרפתית צרופה, כך: "פְּיִיר", רווי בניחוח קממבר וסקס־אפיל. וליתר דיוק, הרי"ש הקטלנית הזאת – היא בגדר תערובת סודית של עי"ן וחי"ת. לשווא ניסיתי לפשק את שפתי ולעוותן, שכן מגרוני הפלאחי לא יצא דבר זולת הכיחכוח "אֶפְּיִירח", שגרם מבוכה לידידתי המצריה ושאת נפש לאורחה הלבנוני ההדור. החשבון שלי עם הלבנונים לא מתחיל היום ולא נגמר בגבולות כתפיו של פייר. חשבוני אתם הוא קוקטייל מרהיב שבתוכו נקבצים תדהמה וצרות עין כמוסה, קנאות והתלהבות (תוך הפגנת אדישות), הרצוי והמצוי. הבשלנו יחד בשנות השבעים

המוקדמות, אני לקראת בגרותי הפיזיולוגית וביירות לקראת מלחמת האזרחים שלה. אז נפתחו עיני הרעבות לכתב העת "אלמועד" הלבנוני.

"אלה המגזינים הכי טובים," אמרתי לחברי לספסל הלימודים, כרים, במיאוס של מנצחים. "בגיליון של אתמול יש תמונה צבעונית של אחת בשם כהרמאן, שרואים לה הכל!"
"הכל? הכלללל?" פיקפק כרים, אדום מחימה.

"הכל... כמעט, זאת אומרת..." עניתי לו בניסיון להיות זהיר, בשל היותו עקשן ועצור. בטוח שהוא יבוא לבקר אותי עוד באותו היום כדי להשוות את מעלותיה של כהרמאן בקסמיה של נאדיה ארסלאן שהאירה את שער כתב העת "אלשבכה" בשבוע האחרון, שאותו בחנו, חקרנו ולמדנו לפנינו ומאחור במספרה של אביו.

המרחק בין הכפר הקודר שלי בגליל לבין לבנון הצוהלת צחק בקול עולה ויורד עם התכווצות יריעות ה בד על גופן של הלבנוניות העטויות מיני וביקני. על האטלס המרחק לא היה יותר מצעד או שניים.

לפני שביצענו את הפרויקט שלנו והסתננו ללבנון ליום או יומיים, ביקשנו את עצתו של בן דודי הגדול ממני בשנה וחצי, ורצינו להסתמך עליו, שכן הוא היווה עבורי מקור סמכות לא אכזב בענייני החיים האלה ובנושא העולם הבא.
"חה חה, משוגעים, אתם הולכים ברגל? פחחת... הפידאיון יהרגו אתכם, טמבלים," ענה לנו בחכמה של בעל ניסיון, תלמיד כיתה ו'.

"למה? הפידאיון לא ערבים, כמונו? נו, נדבר איתם ערבית!" הוא הזעיף את גבותיו העבות ושב לחבר ולחסר בחישוביו. לבסוף נתן את חוות דעתו בהדרת פנים של בעל ידע:

"יהרגו אתכם בגלל שאתם נוצרים."

הייתי אובד עצות.

"יש רק פתרון אחד," הוסיף, "כמו מה שאני עשיתי לפני הרבה זמן, שעברתי בשחייה מעכוווו עד בירות."

"באמת??? תישבע!"

"לא בדיוק ביירות, זאת אומרת, הגעתי לצידון והמשכתי ללכת עד ביירות וראיתי הרבה דברים."

בלעתי את הרוק שלי בזריזות: "ו... ומה ראית?"

"חה, עדיף שאני לא אספר לך כלום כדי שלא תהיה מתוסכל, אתה עוד קטן

ובעצם אתה עוד לא יודע לשחות כמוני, פחחת..."

הסתכלתי בלי שסיפר לי, ובאמת לא ידעתי לשחות. ביירות, על

הבלונדיניות שלה, חולותיה הלבנים, כבישי המשי שלה ולהקות הפופ

הממלאות אותה המולה, בתי ההוצאה שבה וטונות הספרים שהחלטתי לקנות אחרי שאסתנן אליה, ריחפה הרחק מדמעוטי וממיטתי.

תמונות משה דיין קישטו את קירות בית ספרנו ואת קשתותיו העתיקות, כדי לקבל ברוב פאר את חג העצמאות הקרב. האיש הזה, בעל העין המכוסה והחיוך הצהוב, הוא המגן עלינו מפני הפידאיון? יתר על כן, בנדיבותו הרבה הוא מגן גם על עמיתינו המוסלמים והדרוזים.

צורתו לא מצאה חן בעיני. העובדה שהוא יהודי פירושה שהוא משבט יהודה איש-קריות, וזה האחרון לא נהנה ממוניטין טוב אצל הכומר של הכפר ואצל סבתי, אם אמי.

הספק החל לכרסם בי.

"המורה?" שאלתי: "נכון שאנחנו צריכים לפחד מהיהודים, ולא מהפידאיון?"
 "ח'אלד, סתום את פיך והשאר את עיניך בספר שלך!"
 סכרתי את פי והשארתי סכור לנצח-נצחים.

"החזר אותי לארצי עם הרוחות הנושבות"

קולה של פירוז נישא אל על, מעל כלי המלחמה הישראליים שחיללו את שמי ביירות ואת מה שמתחתיהם בשנות השמונים.

"ירח מעל בעלבכ, ודם על בירות,

הוי, יפה, מי יצק אותך

כסוסה מאבן חן?"

קולו של מחמוד דרויש שיסע אותו, מרתית בייאוש, ומחשמל את חלל חדרי באוניברסיטה הירושלמית ומשביעו מרורים.

"לְטִפִּי! כמה זמן הוא כבר גר שם?" שאלתי את ידידי החדש, פילוסוף בגרותנו המהפכנית, או "המנהיג הרוחני של הדרוזים ויתר הערבים", כפי שהוא אהב שאקרא לו.

עיניו הנבונות בהו לפני שהשיב: "מי? מחמוד? בביירות? הוא שם מראשית שנות השבעים. למה אתה שואל?"

"אחי, אתה לא שם לב שכל האנשים המקוריים והטובים חיים שם... בביירות? פירוז, זי'אד, מארסל ח'ליפה, בטרס אלבסתאני, נאציף אליאזגי, אפילו מה-שמה, ג'ורג'ינה רזק, כל מי שיש לו קשר לחכמה או לאסתטיקה גר בביירות. לנו אין כלום חוץ מירושלים הזאת, המלאה בנביאים וכדאגות."

"ח'אלד, אתה חתיכת הדוניסט (ר"ל נהנתן), אתה מתעסק בכל השטויות האלה, אנחנו צריכים לבנות כאן מולדת!"

”אדוני, לא עדיף שנדע קודם איך יוצרים צלחת ספגטי, לפני שנדע איך ליצור מולדת?”

”תראה, אתה צודק, ביירות באמת יפה, והיא אף אם התרבות הערבית, ידידי, אבל הלבנונים, אחי, הם לא אוהבים אותנו, ככה זה, לא יודע למה.”

”למה? הם צודקים. גם אני לא אוהב אותנו, בגלל שאנחנו מכוערים, גסים ונודניקים. לטפי, אין אצלנו כלום שמגיע לנו שיאהבו אותנו בגללו, בוא נאמר זאת בכנות. אוכל הם מכינים יותר טוב מאתנו, וגם כל מיני ריקודים. הבגדים שלהם יפים ובמודה, הבלונדיניות שלהם יותר בלונדיניות מהבלונדיניות שלנו, אפילו האלה של הפיניקים נאהבת סתם כך, כלומר, תסתכל על העשתורת הזאת, שמת לב מימך מה ההתמחות שלה? לכפר הם קוראים ”צ'יעה”, תסתכל כמה זה חינני – ”צ'יעה”, לא ”קריה”. חוץ מזה, אם אתה נכנס לצ'יעה ופותח איזו דלת, מיד קופצות לפניך צלחות של קובה ניה, כדי ערק בלדי וקערות תבולה – ורוקדי הדבקה – מסתובבים סביבך מכל הכיוונים, ואתה בא ואומר לי: למה הם לא אוהבים אותנו? ההיסטוריה המודרנית שלהם מלאה בהוגים, אמנים, מלכות יופי, ג'בראן ח'ליל ג'בראנים ודאר צאדר ודאר אלג'יל ודאר אני לא יודע מה – ואנחנו, ההיסטוריה שלנו – מה יש בה כבר בלי עין הרע? כולה מלאה פושעים וגנבי עופות.”

”אתה חתיכת תבוסתן, אתה נהנה מרגשות נחיתות כלפי הלבנונים. ח'אלד, הצרה שלך היא שאתה לא יודע אם לאהוב אותם או לקנא בהם.”

”אתה חושב???”

”בסדר, מחמוד הזה, האיש שלך, הוא פלסטיני ועוד מהגליל.”

”המממ... אתה צודק. אבל אפילו הוא, אחי, אף פעם לא ראינו תמונה שלו ולא שמענו את קולו לפני השבוע מהקסטה הזאת, ומה שם השיר שלו? 'ביירות'! ביירות הזאת, יש בה סוד אני אומר לך, אני לא יודע מה הסיפור.”

”טוב, שתוק כבר, מה אתה רוצה שהוא יכתוב, שיר על מצמץ?¹”

”אתה יודע, לטפי, חבל שהמשפחות שלנו, כשהן גורשו ב-48 חזרו אחרי שבועיים ולא המשיכו בכיוון לבנון.”

”מההההה?”

”כמובן, אם זה מה שהיה קורה, עבדך הנאמן היה מהדס היום ברחובות ביירות כמו תרנגול הודו.”

1 כפר קטן בוואדי עארה, מקום הולדתו וקבורתו של המשורר ראשד חוסיין.

"ח'אלד, הזיהום השכלי הזה שפגע בך – הוא זמני או כרוני? אילו מה שאתה מדבר עליו באמת היה קורה והמשפחות שלנו לא היו חוזרות, אתה, חתיכת מפונק של אמא, חתיכת ילד טוב, היית זרוק בעין אלחלווה או בכורג' אלבראג'נה, ולא היית יכול לצאת משער מחנה הפליטים בלי אישור מיוחד."

"הירח של משע'רה! הלבנה של ואדי אלתיים..."

אני חייב לכם וידוי שיש עמו מבוכת מה. לא הבנתי את המשפט הזה בשיר של פירוז לפני הפלישה הישראלית ה"חינוכית" האחרונה, מודל 2006. קראתי על מסך הטלוויזיה את שם הכפר 'משע'רה' בין יתר כפרי הדרום ועיירותיו שהמטוסים הישראליים ניסו "לשטח" ו"לרכך" אותם כהכנה ל"טיהורם" הסופי מן הלבבות הדואבים של תושביהם ומאישוני הילדים המתרחבים. "כמה שאני טיפש!" אמרתי לעצמי, שכן המשפט הנכון הוא "ירח משע'רה", ולא "ירח מאזע'רכ" (ירח, כמה אתה קטן), מתוך שחשבתי כי הירח נראה אז קטן בהשוואה לדאגות הלב, למשל. עם ההיזכרות בלב ובדאגותיו מצאתי את עצמי תמה: אילו ידע הטייס הפולש שהשם בעלבכ מתחרז עם המלה 'פְּחֶפֶכ' (אני אוהב אותך) ושקול כמוה – האם זה היה גורם לו "להתבלבך" ולו גם לרגעים ספורים לפני הטלת הפצצה?

השיעור המופלא הזה בגיאוגרפיה סוציו-מוסיקלית, שניתן לי חניס ובאהבה רבה בחסות חיל האוויר הישראלי, ירא השמים ונקי הכפיים, הקסים אותי, וקשרתי היטב במוחי בין שמות הכפרים וההד התרבותי שלהם. נתקפתי חרדה כאשר גיליתי כי היחס שלי לרוב השמות הללו אינו פחות רגשי מן היחס שלי לערים של פלסטין: צור, ענג'ר, אבל אלסאקי, אלנבטיה!... אלנבטיה הרוסה למחצה, מופקרת, כמעט נחנקת מעשן, חסרה אפילו את ציון שמה בשיר כלשהו או ביצירה ספרותית. אין היא בשרי, וג'בראן לא כלל אותה בין הכפרים הנמים "על כתף ואדי קאדישא", אך להד שלה יש השפעה אחרת לגמרי, שכן היא מקום לידתה של אימאן, ואימאן הזאת היא סיפור בפני עצמה.

הפגישה הראשונה שלנו היתה בקהיר, בה התגוננתי, משותק מהכנעה, באביב של שנת 2002, בעודי בורח מזוועות הטבח בג'נין, כאשר החיילים "טיהרו" את מחנה הפליטים והרביצו בתושביו שיעור מעשי באמנות הצליבה. "ח'אלד, בחייך, אל תשכח שאימאן הזאת היא גברת שיעית, נשואה, דתית, מכוסת ראש, אני מקווה שתשמור קצת על לשונך ותנמך קצת את הגסות הפלסטינית הרגילה שלך בשביל למנוע מבוכה. בסדר? בשבילי." כך הכינה

אותי ידידתנו המצרית המשותפת רגעים ספורים לפני נחיתת המטוס של אימאן.

שפתייה של אימאן עוד לא הוציאו הגה אחרי ברכת השלום, והנה כל דיעותי הקודמות על הנשים הלבנוניות נגוזו.

חיבתי העזה לתנועה השיעית בהיסטוריה הערבית לא היתה דבר חדש, וגם לא סודי. אינני יודע אם היא נבעה מן הקסם שהילכו עלי דמותו של עלי וספריו, שמא מתוך סולידריות פלסטינית מובנת מאליה עם הטרגדיה של חסידיו. מכל מקום, כל זה עניין פילוסופי ודטרמיניסטי – אבל שאפגוש לראשונה בחיי לבנונית מאמינה, כסוית ראש ועוד שיעית?

תוך שאני מתעלם מן האזהרות של המארכת שלנו, התחלתי 'לרחרר' אחר האישיות של אימאן. שאלתי אותה אם דקירותיו של עלי עדיין מכאיבות לה, או שמא היא נושאת ברוחה קינות כלשהן על פצעיו של אלח'סין, וגיליתי דאגה ביחס לכוונותיה הלוחמניות בעת ששאלה על המתכון של אמי להכנת אצבעות מעכרון, שיצא שמען מן הגליל עד לנבטיה, מתעלם מגבולות ומשדות מוקשים. לאחר רגעים ספורים כבר החלפנו הלצות ובדיחות לבנוניות פלסטיניות מפורסמות, וגיליתי כי לשונה הארוכה תואמת היטב את קומתה התמירה, כי עיקולן של קשתות גבותיה הולם את כיסוי ראשה השיקי, וכי לשונה הצרפתית המשולחת לחופשי חיה בשלום עם דיאלקט נבטיה השגור בפיה, הרבה יותר משאני חי בשלום עם עצמי. אינני זוכר אם צחקתי או בכיתי מרוב געגועים כאשר אמרה: "מה קרה לך? אני יכולה לירות בכל הגברים, נו אתה..." והעלתה בזיכרוני את הדמות של אבו-סלים,² ומקצת ניחוחות ילדותי. נתתי לה את כינוי החיבה "אבו אלג'אר", משום שהיא באמת בחורה לעניין.

"נו, הנשים עם כיסוי הראש באמת מגלחות את שיער ראשן כמו היהודיות הדתיות?" שאלתי לאחר מכן את מארכתנו המצרית.

"אלוהים! מה העניין? תמיד תישאר טמבל? אימאן זאת, כשהיא מסדרת את השיער שלה, צמותיה נשארות ארוכות וגדולות מאוד, והשיער שלה שחור-שחור, כמו פחם. ח'אלד, אמרתי לך כבר, הנשים עם כיסוי הראש הן בני אדם רגילים, ממש כמונו."

"באמת???"

ההנחתה

ההכנסה הגאונית של כוחות ישראליים לבעלבכ בעלת ששת העמודים הביאה למעצרו של רועה צאן, או כמו שסיכם זאת אחד התושבים: "כשהחילים באו,

הם עצרו איזה רועה אחד. "אני צחקתי מהדיאלקט יוצא הדופן שבפיו, ובכיתי בגלל המזל הרע שנפל בחלקם של רועי העזים הלבנונים במלחמה האלקטרונית המדויקת הזאת, בעלת הנימוסים הישראליים. היה זה הרועה השני או השלישי שנעצר בגלל שהוא "בעל עמדה בכירה בחזבאללה". הבעתי את רחמי על מותו של מטר מחמד, שאהב את חיי הרועים בטבע ונהג לפיהם, ולימד את הבוזוק שלו כיצד למסור לנו את כל הסלסולים והיללות של ההרים ושל בקעת הלבנון: "שהאל ירחם עליך, אבו מוחמד, אמרתי לעצמי. "אילו היית עוד בחיים, היו החיילים עוצרים גם אותך באשמה שאתה בעל עמדה בכירה מאוד בזמרת הארזים והגיאות."

התקשורת הצבאית הישראלית, ובעקבותיה עדרי הטלוויזיה העולמית, מתרברבים בצילומי וידאו המראים את "האלגנטיות" של התקיפות האוויריות. אפשר לראות תצלום אוויר של אחד "הכפרים שאוהבים את הכוכבים", עם סימן דמוי צלב. תוך רגעים ספורים הבניין מופצץ, לרוב על יושביו, והדבר מלווה בתרועותיהם של הפרשנים הצבאיים והמכורים למשחקי מחשב. הרמטכ"ל הישראלי נשאל פעם מה מרגיש הטייס כאשר הוא מגלה כי הפצצה החכמה שלו הרגה עשרות חפים מפשע וילדים. הוא אמר בשלווה מלאה: "הוא מרגיש רעד קל בכנף המטוס, שנעלם כעבור רגע." זוהי פלישה חינוכית, בלי צל של ספק. עד עכשיו חשבתי כי המונח המצרי "בג'אחה"³ מתאר את הרוח הישראלית באופן גאוני, אולם אני חושש שהוא ייסוג בהכנעה כעת. שירו היפה של המלך שלמה: "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב... שני שדייך כשני עופרים תאומי צביה... אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק", גם הוא ישתק שפל קומה מול מילותיו של המשורר האהוב עלי: 4:

שמים שכולים התיישבו על אבן להרהר,
ורד שקולו נשמע,
ביירות.
קול המפריד בין הקורבן למאכלת
ילד ששמט את כל לוחות הדיברות
והמראות,
ואז נרדם.

3 רכרבנות, יהירות – המתר'.

4 מחמוד דרויש.